

Parolen livslang læring gennem kompetenceudvikling har på ganske få år erobret den pædagogiske og uddannelsespolitiske dagsorden. Læring og kompetenceudvikling er kodeord for stort set alle pædagogiske og didaktiske processer, indsatser og ydelser, og også de aktuelle kodeord for Danmarks Pædagogiske Universitet. Men hvordan er viljen til kompetenceudvikling blevet en selvfølgelighed for ethvert menneske uanset alder, køn, politisk observans med videre? Lektor i idéhistorie fra Århus Universitet Jens Erik Kristensen ser selvfølgelighederne efter i sømmene.

Viljen til kompetenceudvikling

Af Jens Erik Kristensen

* I 1996 udsendte Undervisningsministeriet to rapporter: En om "Udvikling af personlige kvalifikationer i uddannelsessystemet", hvori læringsparadigmet generaliseres – og en anden om "National Kompetenceudvikling – erhvervsudvikling gennem kvalifikationsudvikling". I den sidste hedder det blandt andet:

»I videns- og servicesamfundet bliver løbende kompetenceudvikling en afgørende betingelse for, at virksomheder kan fastholde og forbedre deres konkurrenceevne. Øget globalisering, krav om hurtigere produkt- og procesudvikling, stigende forventninger fra kunder og forbrugere og stigende teknologisk udvikling (...) er blot nogle af de faktorer, der stiller virksomhederne overfor nye udfordringer (...). Det enkelte menneske, der er på arbejdsmarkedet eller under uddannelse oplever et tilsvarende pres om løbende kvalifikationsudvikling.«

Det er det sidste pres, der i dag lader sig sammenfatte i den nye dagsorden, der hedder "livslang kompetenceudvikling gennem læring". Dagsordenen indeholder en slet skjult udviklingstvang, hvis herkomst og alment accepterede nødvendighedsstatus, det er værd at se lidt nærmere på.

Kompetence er noget, vi hver især og som nation skal have for ikke at blive hægtet af på arbejdsmarkedet eller i den internationale konkurrence: Det er et krav, et uafvendeligt imperativ, der kommer udefra – dikteret af 'fremtiden', den teknologiske udvikling og/eller den globaliserede økonomi. Vort fremtidige uddannelsessystem – hvortil i dag også hører daginstitutioner og skoler samt voksenuddannelserne – skal sørge for at udstyre folk med disse kompetencer så meget og så tidligt som muligt, så de kan klare fremtidens krav til arbejdskraften på det højteknologiske arbejdsmarked. I tråd med Undervisningsministeriet skriver det selvbestaltede Nationale Kompetence Råd i deres første rapport i 1998 følgende:

»Kompetenceudvikling over hele livet er mere end et slogan. Det er en betingelse i videnssamfundets kappestrid på kompetencer. Og det stiller krav om institutionel og mental fornyelse fra forældre til vuggestuer over skoler til virksomheder og offentlige støttesystemer« (s. 46). Og det er baggrunden for, at det Nationale Kompetence Råd ligeledes kan skrive, at disse »står over for at skulle skabe sammenhæng og helhed i uddannelsessystemet fra vuggestue til efterud-

dannelse ud fra ny viden om læring og idealer om livslang læring« (s. 110).

Kravet om livslang kompetenceudvikling hænger ikke alene Det Nationale Kompetence Råd og Undervisningsministeriet. I de seneste år har der bredt sig en generel vilje til kompetenceudvikling i den private såvel som i den offentlige sektor – fra vuggestuepædagoger over virksomhedsledere til voksenundervisere. Og det gælder ikke alene Danmark. De nordiske lande, og betydelige europæiske og globale institutioner – EU, OECD og Unesco – har også taget 'læring' og 'kompetenceudvikling' til sig.

På tværs af nationale, politiske, professionelle og institutionelle forskelle har 'læring' og 'kompetenceudvikling' nærmest uforbeholdent fået status af mantraer, af hellige ord, der tillægges særlig frelsende og forløsende kraft. Og det, hvad enten det drejer sig om individers, virksomheders eller hele nationens fremtidige skæbne i den globale vidensøkonomi.

Nu er ordene 'læring' og 'kompetence' i sig selv ikke nye. Det interessante er imidlertid, at de i deres aktuelle brug og forbindelse i den altnivellerende formel 'livslang kompetenceudvikling gennem læring' har afviklet deres oprindeligt indskrænkede og mere præcise betydninger og har indledt en semantisk ekspansion.

Læringsbegrebet har løsrevet sig fra sin henvisning til undervisningsprocesser og indbefatter nu såvel formelle som uformelle processer, der starter senest ved fødslen. Og det gælder kompetencebegrebet, der endnu i 1980'erne fortrinsvis blev brugt i sin juridiske betydning af 'beslutningsmyndighed' eller i sin kognitivistisk indskrænkede betydning af evner og færdigheder i uddannelsespolitikken.

Begreberne er flydt ud og ind i hinanden. Nye interesser og rationaler er flydt ind i og gennemsyrrer det pædagogiske felt, som bliver mere og mere porøst og sammenflydende med andre felter: det terapeutiske, det økonomiske, det politiske og forvaltningsstrategiske.

Det er i dag alment accepteret, at læring og kompetenceudvikling er den nye oversættelseskode, der muliggør udvekslinger, bogholderi og sammenlignelighed mellem terapi, pædagogik, uddannelsespolitik, social- og arbejdsmarkedspolitik, moderne management og organisationsteori etc. Og det er tanke-

Jens Erik Kristensen er lektor, lic.phil., ved Institut for Idéhistorie, Aarhus Universitet

vækkende alene af den grund, at kompetenceudvikling også betyder en nivelering og afdifferentiering af de overleverede professioner i feltet. En børnepædagog, en skolelærer, en højskolelærer, en universitetslærer, en voksenuddanner, en personaleleder i det private eller offentlige laver i realiteten det samme i dag: drager omsorg for andres kompetenceudvikling og læringsprocesser.

Tilsammen bliver læring og kompetenceudvikling som sagt til livslang læring gennem kompetenceudvikling, hvilket gør mennesket til et ressourcereservoir, det gælder om at udnytte fuldt ud, fra start til slut. Børn fødes som 'kompetente børn' med ret til og krav på at få deres indre skat af kompetencer udviklet. Og under den nye dagsorden lader døden sig bestemme som 'livskompetencernes svækkelse' eller dårlig 'forvaltning af ens sundhedskapital'. Først i døden får man lov at hvile i fred – også for den velmenende omsorg for ens kompetenceudvikling, der ikke har andre endeligheder end døden bygget ind i sig.

Men hvordan er det gået til, at kompetenceudvikling er blevet den nye kerneydelse i al pædagogik og uddannelsespolitik? Et ofte gentaget svar er, at kompetenceudvikling er nødvendiggjort af overgangen fra industri- til videnssamfund, hvor der stilles nye krav til arbejdskraften. Dette svar rammer ikke, det bortforklarer snarere. Et lige så abstrakt, men dog mere rammende svar ville være, at kompetenceudvikling er den pædagogiske dagsorden, der svarer til individualiseringens og globaliseringens tidsalder: i kompetenceudvikling forenes den personlige selvrealisering med den økonomiske selvopretholdelse på arbejdsmarkedet: modernitetens frisatte individ er ikke blot personliggjort, men henvist til at realisere sin selvrealisering på markedet som ejendomsbesidder.

Under den nye pædagogiske dagsordens ikke-uenighed spiller neoeksistentielistisk selvrealisering sammen med neoliberalistisk optimering af den individuelle 'marketability'. Det er ikke længere formelle kvalifikationer til bestemte stillinger med indlagt karriereløb, der tæller, men personlige kompetencer til at løse situationsbundne projekter. Det forhold giver anledning til en ny måde at tænke forholdet mellem medarbejder og virksomhed på: Hvor man før på begge sider stræbte efter sikkerhed i ansættelsen, der forpligter virksomheden sig nu til at sikre medarbejderen 'employability'. Virksomhed og medarbejder veksler 'em-

ployability' og 'commitment' med hinanden gennem det udviklende arbejde, som både har til formål at kvalificere arbejdskraften og at tilfredsstille den enkeltes behov for selvrealisation, for på en gang at udvikle og fastholde vedkommende.

Arbejdskraftens personliggørelse er forudsætningen for disse rationalers virksomhed. Udbytningen er selv-villet – byttet er selvudvikling.

Der tegner sig et kort over kompetenceudviklingsbegrebets udbredelsesregi: På det virksomhedsøkonomiske område, der omfatter arbejdsmarkedet udmøntes det i den lærende organisation, som spejles i det udviklende arbejde. I den pædagogiske og uddannelsespolitiske sektor udmøntes det i kompetenceudviklingscentre og læringsmiljøer.

Og på den nye nationaløkonomiske dagsorden hedder det: Hvordan kan vi gearere befolkningen til at kunne klare sig i den globale økonomi, nu hvor vi i en globaliseret verden ikke kan styre økonomien længere? Og svaret er: Vi må sikre konkurrenceevnen ved at fremme kompetenceudviklingen. Det selvbestaldede Nationale Kompetence Råd blåstempler og flyttes ind under Undervisningsministeriet. Uddannelsespolitik tenderer mod at blive national kompetenceudvikling til sikring af konkurrenceevne. Kompetenceudviklingen tænkes sammen med socialpolitik, hvor der ikke længere er tale om en redistributiv solidaritet, altså en omfordeling af goderne. Nu er der tale om en kompetitiv og produktionsorienteret solidaritet – 'competitive solidarity' – hvor den enkeltes 'marketability' skal sikres. Det er på den måde, man sikrer den nationale solidaritet. Der går nu en direkte linie fra det nationale til det individuelle niveau: Vi er hver især virksomhedsejere af vores humankapital. Den skal mobiliseres pædagogisk, forvaltes personligt og investeres nationaløkonomisk.

Der er mange gode grunde til, at et pædagogisk universitet skal beskæftige sig med læring og kompetenceudvikling, og der er masser af gode grunde til at omgås termerne varsomt og mistænksomt. ●